

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 квітня 2025 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології**

*V МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*

**«ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ
ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»**

16 квітня 2025 року

Одеса – 2025

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Аракелян М.Р.**, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений юрист України.

Члени редколегії:

Цільмак О.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Татьянчиков А.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шмаленко Ю.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лісовенко А.Ф. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ташматов В.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за їх зміст.

Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матеріали V міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 квітня 2025 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2025. 160 с.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Цільмак Олена Миколаївна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА..... 10

Корнута Людмила Михайлівна

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСТВА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ..... 12

Лісовенко Анна Федорівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСХІДНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПОРІВНЯННЯ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ..... 14

Онішкевич Анастасія

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ СІМЕЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ МЕТОДУ А. ОНІШКЕВИЧ «ОСТРОВИ»..... 17

Самара Ольга Євгенівна

СКОРБОТА ЯК ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШЕ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ..... 19

Третьякова Тетяна Миколаївна

ПСИХОЛОГІЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРА В БІЗНЕС-УПРАВЛІННІ..... 27

Чос Маргарита Вячеславівна

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ІЗРАЇЛІ В ПЕРІОД ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДУ «СИМВОЛДРАМА» У РОБОТІ З АДАПТАЦІЄЮ..... 29

Таїматов Вячеслав Абдуллайович, Ліпська Юлія Віталіївна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ..... 32

Шмаленко Юлія Іванівна

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ..... 35

2. Інститут розвитку символдрами та глибини психології. URL: <https://symboldrama.com.ua> (дата звернення 05.04.2025)
3. Обухов-Козаровицький Я.Л. Основи символдрами. Вступ до основного ступеня. Київ : Главник, 2007. 112 с
4. Обухов-Козаровицький Я.Л. Жиловська Т.Л..Символдрама: теорія і практика: Навч.посіб. 2-ге видання, виправлене і доповнене. Хмельницький : ХНУ, 2020. 266 с.
5. Leuner H. Lehrbuch der Katathym-imaginativen Psychotherapi», Verlag: Huber, Bern, 2008. 589 p.
6. Leuner H. Experimentelles Katathymes Bilderleben als ein klinisches Verfahren der Psychotherapie. Z. Psychoth.Med.Psychol. 1955. № 6. P. 235–260.

Ключові слова: психологічна адаптація, символдрама, міграційний стрес, тривожність, військові конфлікти.

Key words: psychological adaptation, symboldrama, emigration stress, anxiety, military conflicts.

Ташилатов Вячеслав Абдуллайович

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Ліпська Юлія Віталіївна

*здобувачка 2 курсу факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

У сучасному суспільстві спостерігається зростання випадків агресії, насильства, булінгу та цькування серед підлітків, що сприяє поширенню віктимної поведінки. Підлітковий вік є надзвичайно важливим і вразливим етапом розвитку особистості, коли формується самосприйняття, відчуття безпеки, здатність до самозахисту та взаємодії з соціумом. Саме в цей період особистість особливо чутливо реагує на зовнішні впливи, такі як оцінки однолітків, стосунки з батьками, шкільне середовище та соціальні мережі.

Поняття віктимності (від лат. *victima* — жертва) у психологічній науці трактується як стійка якість особистості, яка поєднує в собі поведінкові, когнітивні та емоційні характеристики, що сприяють потраплянню в роль жертви насильства, агресії або соціального тиску [2, с. 105]. Вивченням різних аспектів віктимності займалися такі вчені як Л. В. Франк, Д. В. Рівман, В. Я. Рибальська, В. П. Коновалов, В. І. Полубінський та ін.

Віктимна поведінка у підлітковому віці виявляється через низку ознак, зокрема: підвищену вразливість до зовнішніх впливів, схильність до уникання конфліктів навіть ціною власних інтересів, низьку самооцінку, труднощі в

самовираженні та асертивності, залежність від думки оточення. М. Хархан звертає увагу на те, що віктимна поведінка підлітків, як правило, загалом є дезадаптивною і за її допомогою вони просто намагаються опанувати тривогу [4, с. 20]. Такі підлітки часто виявляють пасивність у міжособистісних стосунках, демонструють почуття провини, неповноцінності, тривожність, перепади настрою, схильність до ізоляції, що підвищує ризик потрапляння у ситуації булінгу, соціального відторгнення чи емоційного та, навіть, фізичного насильства. Отже, підліткова віктимність - це потенційний комплекс психологічних, фізіологічних і соціальних властивостей, які зумовлюють нездатність підлітка сприймати небезпечну життєву ситуацію, її основний зміст і соціальні наслідки та виробляти й реалізовувати ефективні стратегії поведінки в віктимно-небезпечних умовах навколишнього середовища [1, с. 97].

Сімейне виховання є одним із найважливіших чинників, що може вплинути на розвиток віктимної поведінки підлітка. Наприклад, гіперопіка може призвести до формування у підлітка відчуття залежності від оточення, до недорозвиненості необхідних соціальних навичок, відсутності самостійності та внутрішньої впевненості, що підвищує ризик становлення об'єктом жертвою. Ігнорування потреб підлітка з боку батьків також є небезпечним фактором, оскільки воно може стати причиною зниження самооцінки та розвитку соціальної ізоляції, що робить підлітка більш вразливим до зовнішніх загроз і маніпуляцій. Якщо підліток зростає в умовах фізичного, психологічного чи будь-якого іншого виду насильства, це може сформувати у нього переконання, що насильство є нормою, а віктимізація - звичайною частиною життя. Такі підлітки не мають здатності розпізнавати насильницькі ситуації та активно з ними боротися.

Соціокультурне середовище навчального закладу також впливає на формування підвищеної віктимної поведінки у підлітків. Одним з найбільш серйозних факторів є булінг, або цькування, яке виявляється у систематичних актах агресії з боку однокласників. Підлітки, які стали жертвами булінгу, схильні відчувати себе ізольованими та безпорадними. Затяжний стрес через знущання чи агресію з боку однолітків може призвести до серйозних змін у психічному стані підлітка, зокрема до розвитку хронічної тривожності, панічних атак або навіть суїцидальних думок.

Також важливими складовими є низька самооцінка, емоційна нестійкість та залежність підлітка від думки оточення. Підлітки з низькою самооцінкою схильні піддаватися агресії з боку своїх однолітків, оскільки не мають достатнього рівня впевненості у собі для того, щоб протистояти насильству або соціальному тиску. Такі особи часто відчують себе «не такими, як інші», що посилює їхнє сприйняття себе як жертв.

Соціальні мережі є значним фактором впливу на психічний стан підлітків. Кібербулінг, що полягає у систематичних актах агресії через Інтернет або цифрові технології, є одним з найбільш поширених явищ серед підлітків, що веде до їхньої віктимізації. Кібербулінг може спричинити у жертви появу відчуття соціальної ізоляції, також значно знизити самооцінку, викликати депресію, почуття неповноцінності через те, що підлітки часто порівнюють себе з іншими

користувачами соціальних мереж. Щодо почуття неповноцінності - надалі воно буде спричиняти труднощі в соціальній інтеграції, побудові здорових взаємин з іншими людьми та в особистісному розвитку.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що віктимну поведінку підлітків слід розглядати як складну взаємодію між підлітком та його оточенням (людьми, ситуаціями, обставинами), що проявляється через неадекватні стратегії поведінки, які призводять до перетворення підлітка з потенційної жертви на реальну. Віктимна поведінка може бути активною, коли підліток своїми діями (надмірною агресивністю, конфліктністю, імпульсивністю) провокує агресора, або пасивною, коли ймовірність стати жертвою зростає через бездіяльність підлітка в критичних ситуаціях (завдяки сором'язливості, пасивності, безпорадності, страху) [3, с. 75-77].

Підсумовуючи аналіз чинників віктимної поведінки підлітків, слід зазначити, що соціокультурне середовище може бути важко змінним, але завданням соціально-психологічної профілактики є розвивати у підлітків стійкість до його негативних впливів. Особливу роль у віктимізації підлітків відіграє сім'я, яка є основним середовищем соціалізації та забезпечує емоційну підтримку. Для зниження віктимності важливо надати психосоціальну підтримку сім'ї, створюючи сприятливе середовище для розвитку підлітка. Організація психоедукаційних та корекційних заходів для підлітків в закладах освіти, які демонструють віктимну поведінку, допоможе подолати стереотипи насильства та сформувати стратегії конструктивної взаємодії. Це є важливим напрямком для подальших досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Гарькавець С. О. Психологія підліткової віктимності : монографія. Луцьк : вид-во «Ноулідж», 2016. 97 с.
2. Коваленко Л. А. Віктимність як психологічна категорія. *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання: тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 30 березня 2017 р.* Харків, 2017. С. 74-79.
3. Терпелюк В. Віктимна поведінка підлітків як соціально-педагогічне дослідження. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ III. Спеціальна педагогіка та соціальна робота.* 2017. № 2 (351). С. 75-77
4. Хархан О. М. Психологічні особливості віктимної поведінки підлітків : автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Одеса, 2006. 20 с.

Ключові слова: віктимність, віктимна поведінка, віктимізація, підлітки, психологічна травматизація.

Key words: victimity, victim behaviour, victimization, teenagers, psychological trauma.